

LAKNER Zoltán: Társadalmi megosztottság és leszakadás. Előadásvázlat

Politikai megosztottság

Kende Péter (1997): Három Magyarország létezik eszmei értelemben: nemzeti-konzervatív, liberális-modernista és szocializmusnosztalgikus (Tellér Gyula kifejezései). Közöttük a kompromisszum nem lehetséges, viszonyuk viszályoktól terhelt.

Ha kizárólag procedurális legitimitás áll az egyes döntések háttérében (esetünkben igazából az se), akkor minduntalan felvetődik "az alkalmi többség gyanúja", vagyis hogy a kezdeményezés és döntés csak az adott politikai helyzetben tartható fenn, ami úgyis hamarosan megváltozik. Ez meghatározza a kormányzati döntésekhez való viszonyt. Ezt ellensúlyozhatná egy minimális értékkonvergencia, a közjóról szóló valamilyen megállapodás, "szabadságelvű összefoglaló keret".

Körösényi András (2009): Magyarországon a rendszerváltás után nem jött létre politikai közösség, és pedig elsősorban az átmenet tárgyalásos, kompromisszumos, számos fontos történelmi-morális kérdést megkerülő, megválaszolatlanul hagyó jellege folytán.

A centrális politikai erőter az "összefoglaló keret" létrehozására tesz kísérletet és a tartós berendezkedés ambíciójával kívánja megváltoztatni az állampolgárok változékony kormányzatokhoz fűződő viszonyát. Eközben azonban nem jön létre valódi ideológiai és közpolitikai konszenzus. A kormányzati döntések valódi motivációi sok esetben átláthatatlanok, lefolyásuk rendkívül hektikus. Így a polarizált működési módok végső soron nem módosulnak.

"Alaptalanság"

Csizmadia Ervin (2013): "Alaptalan" magyar demokrácia. Hiány mutatkozik társadalmi stabilitásból és az egész modernkori magyar történelemre jellemző az alacsony szintű civil szervezettség. Ezek ellensúlyozására az állampolgárság jogi és morális tartalommal való feltöltésére (és gyakorlására), társadalmi kohézióra, s mindezek érdekében demokratikus politikai nevelésre volna szükség.

Gyenge a civil társadalom, vannak viszont "állami" civilek, "politikai" civilek és "rossz" civilek - utóbbiak azonban valójában csak a meglévő civiltudat legitimitását ássák alá.

Szabadjára engedett pártpolitika

G. Márkus György (1998): a rendszerváltás idején értelmiségi miliőpártok jöttek létre, amelyek saját vitáikat vetítették ki a társadalomra.

Pataki Ferenc (2000): "túlemocionalizált" politika, a politikai erők minduntalan érzelmi reakciók kiprovokálására törekednek, ezzel befolyásolják a választópolgárokat.

Felülről kifejlődő párttagoltság, a pártok által strukturált politikai tér.

Az alapnélküliség és a miliőpárti adottságok rendszerré, pártrendszerré merevedtek, mert a társadalom oldaláról nem érkezett ezzel ellentétes nyomás.

Közpolitikai hátrányok

Az ideológiai mellett közpolitikai konszenzusok sincsenek. Közpolitikai kurzusváltások mennek végbe a kormányzati ciklusokhoz kötődően és azokon belül, továbbá gyakoriak az elsüllyedő szakpolitikai programok (a meghirdetett célokat nem viszik véghez vagy eleve csak retorikai céljuk van)

A political time és policy time eltérése (Radó, 2010), ennek kezelhetetlensége a magyar politikában.

Az ezekből eredő közpolitikai hátrányok: a közpolitikai célok tisztázatlansága, túlszabályozás, a koherens megvalósítás hiánya, rohamozás-elsüllyesztés kettőssége, a döntéshozatali folyamat széttagoltsága és az átláthatóság hiánya.

Gyenge kormányzati teljesítmény

Ágh (2013): egymásra torlódó deficitek - demokrácia, kormányzás, fenntarthatóság. Az ország adottságaihoz képest gyengébb kormányzati teljesítmény, lemaradás nem csak a nyugati mintaországoktól, de a kelet-közép-európai térségtől is.

Ezek a hiányosságok visszavezethetők a politikai megosztottságra.

Társadalmi egyenlőtlenségek

Az esélyek és lehetőségek tartósan egyenlőtlen eloszlása. Immár 4,5 millió ember él a létminimum alatt. 2011-ben 23,1%-os volt a súlyos anyagi deprivációban élők aránya, a tendencia egyértelműen romlik (KSH, 2013). Szociális juttatások nélkül a lakosság fele élne szegénységben.

Negyedszázados foglalkoztatási válság; rendszerváltó válság, jobless recovery, majd több mint fél évtizede tartó növekedéshiány.

A társadalmi egyenlőtlenségek csökkentésére szolgáló közszolgáltatások nem teljesítik funkcióikat. Egyetlen példa: az iskolák közötti különbségek az országon belüli eltérések 71,9 százalékát magyarázzák, szemben a finn és norvég 10 százalék körüli adatokkal. Az általános iskolába történő belépéskor a gyerekek közötti képességbeli különbségek öt évre tehetők, de az általános iskola végére tíz évre bővülnek. (Pogátsa, 2013)

Nem csak hogy lemorzsolódás, de valósággal lemorzsolás, ami zajlik.

Kreatív válság (Ágh, 2013) helyett a válságok egymásra torlódása tapasztalható (Ladányi, 2012).

Bezáruló társadalom

Amartya Sen felfogásában a szegénység a lehetőségek és a képességek hiányát jelenti. A szegénység szabadsághiány, a szabadság hiánya a fejlődés hiánya. (Sen, 2003)

Ferge (2012): A rendszerváltás óta tartó korszak vesztesei nem mind szegények, de objektív helyzetük romlott húsz év alatt. A nyertesek sem mind gazdagok, de anyagilag jó helyzetben vannak és társadalmi státusuk viszonylag magas. Ennek alapján a vesztesek csoportja mintegy 45-50 százalék a társadalom összlétszámához képest, a változatlanság 30-35 százalékra jellemző, a nyertesek köre 20-25 százalékos lehet. Ferge azt is hozzáteszi, *abszurdnak tartja, hogy nincs jóval több ilyen mérlegkészítési kísérlet*, fontos volna az eltérő becslések alapján vitákat folytatni.

A civilizatorikus visszaesés veszélye

Mindebből frusztráció és bizalmatlanság fakad. Ezt több kutatás is megerősíti az elmúlt fél évtizedből, például: Skrabski-Kopp (2008), Tóth (2009), Örkény-Székelyi (2011).

Ez a társadalmi atmoszféra megágyaz a populista, demagóg politikának éppúgy, mint a közélettől való elfordulásnak. Ezen az aktív társadalmi részvétel, a tudatos civil szerveződés segíthetne, ám erre a magyar társadalomnak csekély erőforrásai vannak. Ennek híján a közpolitikai deficit fennmarad, ahogyan a polarizált politikai logika is.

Mindig van lejjebb: a veszélyek tárháza nem merült ki, sőt egyre inkább láthatók az újabbak is.

Ferge (1997): előbb-utóbb *"szétpattan a civilizált viselkedés páncélja"* Kezdetben ez "csak" a társadalom *"leszakadásra ítelt 30-50 százalékát fogja érinteni, őket viszont mélyen és sok oldalról"*. Egy ilyen világban *"a mások szenvedése iránti önfelmentő érzéketlenség lesz a civilizált lét feltétele"*.

Hivatkozások

- Ágh Attila** (2013): A baloldal "új jövője" Európában: magyar esélyek a felzárkózásra. *Mozgó Világ*, 4. sz.
- Csizmadia Ervin** (2013): Miért "alaptalan" a magyar demokrácia? *Élet és Irodalom*, LVII. évf., 14. sz.
- Ferge Zsuzsa** (1997): És mi lesz, ha nem lesz? Az állam és a civilizációs folyamat. In: Gombár Csaba – Hankiss Elemér – Lengyel László (szerk.): *És mi lesz, ha nem lesz?* Budapest: Helikon-Korridor. 146-174. o.
- Ferge Zsuzsa** (2012): És mi lesz, ha nem lesz? Az állam és a civilizációs folyamat. In: Gombár Csaba – Hankiss Elemér – Lengyel László (szerk.): *És mi lesz, ha nem lesz?* Budapest: Helikon-Korridor. 146-174. o.
- G. Márkus György** (1998): Törésvonal-szerkezet és pártrendszer. In: Kurtán Sándor – Sándor Péter – Vass László (szerk.): *Magyarország évtizedkönyve*. Budapest: Demokrácia Kutatások Magyar Központja Alapítvány. 372-384. o.
- Kende Péter** (1997): Erős, republikánus állam nélkül ki fogja egyben tartani a magyar társadalmat? In: Gombár Csaba – Hankiss Elemér – Lengyel László (szerk.): *És mi lesz, ha nem lesz?* Budapest: Helikon-Korridor. 358-380. o.
- Körösényi András** (2009): A magyar demokrácia patológikus vonásai. *Kommentár*, 5. sz. 60-69. o.
- KSH** (2013): A relatív jövedelmi szegénység és a társadalmi kirekesztődés (Laeken-i indikátorok), 2012. *Statisztikai Tükör*, VII. évfolyam, 66. sz. 2013. szeptember 20.
- Ladányi János** (2012): *Leselejtezettek. A kirekesztett népesség társadalom- és térszerkezeti elhelyezkedésének átalakulása Magyarországon a piacgazdaság átmeneti időszakában*. Budapest, L'Harmattan.
- Örkény Antal-Székelyi Mária** (2011): *Az igazságosság labirintusaiban. Társadalmi méltányosság és generációs igazságosság a 21. századi Magyarországon*. Budapest, Sík Kiadó.
- Pataki Ferenc** (2000): *Rendszerváltók és bűnbakok*. Budapest, Osiris.
- Pogátsa Zoltán** (2013): Az északi ökoszociális modell. In: Bíró Nagy András-Lakner Zoltán (szerk.): *Az igazságos kormányzás felé. A jövő baloldala, a baloldal jövője*. Budapest, Napvilág. 63-78. o.
- Radó Péter** (2010): *Governing Decentralized Education Systems. Systemic Change in South Eastern Europe*. Budapest, Local Government and Public Service Reform Initiative, Open Society Foundations.
- Sen, Amartya** (2003): *A fejlődés mint szabadság*. Budapest, Európa.
- Skrabski Árpád - Kopp Mária** (2008): A bizalom mint a társadalmi tőke központi jellemzője. *Vigília*, 2008, 10. sz.